

Slutligen några allmänna kommentarer. Det är synd att boken saknar index, speciellt som det är svårt att hitta relevanta definitioner etc då man bläddrar i texten. Det är också synd att typografin inte valts med större omsorg. Logiken har på senare tid utvecklat en relativt standardiserad symbolik och det hade varit bättre om författaren använt \wedge och \vee i stället för $\&$ och \vee , \perp och \top i stället för K och T och mängdklamrar, {, }, i stället för ibland vanliga och ibland kantiga parenteser.

Det är också lite märkligt att litteraturlistan bara innehåller fyra böcker tryckta efter 1980. Exempelvis kom Mendelsons *Introduction to Mathematical Logic* i en ny omarbetad och väsentligt förbättrad upplaga 1987. Boolos och Jeffreys, *Computability and Logic* saknas och en del andra böcker lyser också med sin frånvaro: *Handbook of Mathematical logic*, *Handbook of Philosophical logic*, Kays bok *Models of Peano Arithmetic*, Changs & Keislers *Model theory* som finns i en ny upplaga från 1990, Gamuths *Logic, Language, and Meaning*, någon modern framställning av mängdteorin, etc etc etc.

Det är beklagligt att Bertil Mårtensson och Studentlitteratur inte har lyckats åstadkomma en mer gedigen introduktion till första ordningens logik. Dessvärre tror jag att en bok med så mycket direkta felaktigheter, så många oklarheter och ett så lågt intensionsdjup som

Mårtenssons bidrar till att mystifiera logikämnet, snarare än till att bringa klarhet inom ett område som väl förtjänar en modern, elementär presentation på svenska.

Christian Bennet

Ann-Mari Henschen-Dahlquist, *En Ingemar Hedenius bibliografi* (Thales, Stockholm 1993, 196s).

I inledningen till *Filosofisk uppslagsbok* citerar Konrad Marc-Wogau dr Samuel Johnson, som säger "Among these unhappy mortals is the writer of dictionaries; whom mankind have considered, not as the pupil, but as the slave of science. . . . Every other author may aspire to praise; the lexicographer can only hope to escape reproach, and even this negative recompense has been yet granted to very few." Jag vet inte, men kanske ska vi också inkludera författare till bibliografier i denna speciella kategori av författare. Det är lätt att kritisera deras produkter, att ifrågasätta urvalsprinciper, att påpeka att urvalsprinciperna inte följts fullständigt, osv. Och när något är bra, ja då tar vi det som något självklart som vi inte uppmärksammar.

Ann-Mari Henschen-Dahlquists *En Ingemar Hedenius bibliografi* har dock sådana kvaliteter att den måste lyftas fram. Ann-Mari Henschen-Dahlquist har med utomordentlig noggrannhet gått igenom

Hedenius omfattande produktion och belyst den ur olika perspektiv. Det kan inte vara mycket av Hedenius penna – om vi bortser från brevskrivandet – som inte registrerats i denna volym. Bibliografin är förstas främst viktig genom att dess föremål, Ingemar Hedenius, varit en centralfigur i svensk filosofi under en stor del av vårt århundrade. Som utgångspunkt för framtida Hedeniusstudier är bibliografin självklar. Redan nu har den kommit till användning vid uppsatsskrivande i universitetens kurser.

Bibliografin inleds med några data ur Hedenius liv varefter följer en kronologisk förteckning över hans publicerade arbeten och intervjuer. Ann-Mari Henschen-Dahlquist har också inkluderat ett avsnitt om Hedenius medverkan i radio och TV, något om hans efterlämnade manuskript samt hans föredrag i filosofiska föreningen i Uppsala. Även titel- och personregister finns. Avsnitten tillsammans hjälper oss att få en bättre bild av människan Ingemar Hedenius och hans verksamhet inom olika områden.

Det filosofiskt mest intressanta avsnittet är givetvis kronologin över publicerade arbeten. Här har Ann-Mari Henschen-Dahlquist förtecknat inte bara böcker (med kapitel- eller essaytitlar) och artiklar publicerade i vetenskaplig fackpress, utan även debattartiklar och liknande i våra dagstidningar. Ingemar Hedenius var ju en aktiv skribent i DN. I många fall gör Ann-Mari Hen-

schen-Dahlquist en kort sammanfattning av vad en artikel behandlar eller kommenterar under vilka förutsättningar som den skrevs, t ex att den är ett svar på en viss annan artikel, som då också anges. Hon anger var och när en artikel eller uppsats har använts flera gånger. En publicerad artikel kan senare bli ett kapitel eller en essay i en bok. Hon påpekar också när omarbetning och ändringar föreligger från en framställning till en annan.

Upplysningar av detta slag är ovärderliga för den som vill följa Hedenius resonemang i en viss fråga. Säg att jag vill veta vad han skrivit om t ex vedergällningsteorin. Bibliografin ger oss ett titelregister att börja söka i. Jag kan sedan gå till den kronologiska förteckningen för att hitta rubriker eller beskrivningar som passar det jag söker. Där hittar jag t ex att Hedenius skrev om vedergällning i UNT 1963. Kommentaren upplyser om att han använt materialet vid promotionsföreläsningen samma år. Vi får också veta att promotionsföreläsningen finns i en engelsk version, "Retribution" i festskriften till Gunnar Aspelin 1963. Vidare får vi veta att samma material använts och utvidgats i studierna i praktisk filosofi 1964 och 1968 samt i *Om människans moraliska villkor*, 1972, osv.

Det är, tycker jag, utomordentligt viktigt att detta arbete utförts och blivit utgivet. Forskningen kring Ingemar Hedenius har ju ännu inte

kommit igång på allvar och Ann-Mari Henschen-Dahlquist har här berett marken på ett utmärkt sätt. Mycket av det tunga arbetet med att finna material och få en överblick är därmed redan avklarat. Nu väntar vi bara på den som ska ta sig an Hedenius filosofiska insatser i forskning. Man kan undra vem som vore bättre rustad till detta än Ann-Mari Henschen-Dahlquist själv. Att forskningen startar i hennes bibliografi är hur som helst säkert.

Bo Petersson

Per Molander, *Akvedukten vid Zaghuan*, Atlantis 1994.

Det här är en bok som innehåller lite av varje. Här får man t ex en intressant och lärorik beskrivning av den idéhistoriska bakgrunden till Hobbes politiska filosofi, en karakteristik av den kristna etiken så som den framställs i bergspredikan, en introduktion till diskussionen om den västerländska kulturens uppkomst och rötter, en kritik av "de små stegens princip" (*piecemeal social engineering*) hos liberala teoretiker som Popper, von Hayek och andra, en viss inblick i spelteoriens grunder och det välkända "fångarnas dilemma", en redogörelse för Ibn Khalduns analys av det muslimska samhället, en förklaring till att havet i Odysséen beskrivs med adjektivet *oinops*, "vinliknande", beskrivningar av Tunisiens oaser, Arnold Toynbees historie-

teori, Pitirim Sorokins biografi och viktigaste skrift, och vidare diverse kulturhistoriska notiser och mycket annat.

Men boken ägnas framför allt åt en övergripande frågeställning, nämligen den om en stabil social sammanhållning kan upprätthållas och hur det i så fall skall gå till. Frågan blir aktuell när man inser att kulturer och samhällen mycket väl kan gå under. Många samhällen har redan gått under och frågan är om vi har något skäl att tro att vårt samhälle skulle klara sig bättre i längden. Akvedukten vid Zaghuan i nuvarande Tunisien är en förfallen kvarleva från en försvunnen romersk kultur; därmed kan den också lätt hos en betraktare framkalla pessimistiska funderingar över andra samhällets livskraft. "Spillorna av akvedukten vid Zaghuan lär oss att inte ta den sociala sammanhållningen för given" (s 57).

I ett samhälle med social sammanhållning kan man uppnå tillstånd som alla tjänar på och som vore utom räckhåll i ett naturtillstånd där det råder ett allas krig mot alla. Samarbete lönar sig sålunda ofta för alla inblandade parter därför ligger det nära till hands att tro att rena självbevarelseinstinkten och det upplysta egenintresset hos de enskilda individer som ingår i ett samhälle skulle vara tillräckligt för att hålla ihop samhället och motivera samarbete. Man kunde kanske förvänta sig att kooperativa strategier tillämpas och befästs helt enkelt